

DVONS

Draden van ons
Nederlandse slavernijverleden
Utrecht

Sporen van het
slavernijverleden
in Utrecht

Werk mee aan uniek monumentaal wandkleed

Vanaf eind juni 2024 wordt in werkplaatsen door heel Utrecht samen-gewerkt aan een uniek monumentaal wandkleed van 35 x 2,5 meter, naar ontwerp van illustrator Munir de Vries. Inwoners van de provincie Utrecht zijn uitgenodigd om deel te nemen aan het vervaardigen van dit wandkleed.

Iedereen is welkom, ongeacht ervaring met textieltechnieken zoals borduren, quilten, punchen en tuften.

Het Utrechtse monumentale wandkleed wordt niet zomaar een kunstwerk; het is een collectieve herinnering, een weefsel van verhalen en geschiedenissen die de Utrechters verbindt met hun voorouders en met elkaar. Samen werken aan een stuk dat de rijke, diverse en complexe geschiedenis van de provinciale samenleving weerspiegelt.

De maaklocaties

- Bibliotheek Houten – Centrum
- Bibliotheek Vianen
- Centraal Museum
- De Katoendrukkerij
- Eemklooster
- Het Utrechts Archief
- Kasteel Amerongen
- Landhuis Oud Amelisweerd
- Museum Catharijneconvent
- Museum IJsselstein
- Slot Zuylen
- Wijkmuseum Soesterkwartier

Organisatie

Het project Draden van ons Nederlandse slavernijverleden brengt mensen samen en stimuleert het bewustzijn van de geschiedenis en de eigen leefomgeving. Door het nationale historische verhaal over het koloniale slavernijverleden op te delen in provinciale deelverhalen, komt de geschiedenis voor iedereen heel dichtbij. Het project is een initiatief van Ricardo Burgzorg en wordt georganiseerd door Stichting Villa Maecenatis.

www.villa-maecenatis.nl

Sporen van het slavernijverleden in Utrecht

Rijke Utrechters verdienden veel geld aan slavenarbeid. Ze zaten in het bestuur van de West-Indische Compagnie (WIC). De WIC vervoerde tot slaaf gemaakten naar het Caribisch gebied en bracht kostbare producten terug naar Nederland.

Het Utrechtse provinciebestuur had ook een eigen Compagnie met een koffieplantage in Suriname. Veel Utrechters hadden plantages of aandelen in plantages.

Met geld verdiend aan slavenarbeid werden grote, luxe woningen in Utrecht gebouwd. Het buitenhuis Goudestein was van Joan Huydecoper, een koloniale bestuurder. Slot Zuylen was van Belle van Zuylen, een schrijfster die opkwam voor vrouwenrechten. Plantage-eigenaren hadden ook landgoederen op de Utrechtse Heuvelrug en in De Bilt. Rembrandt schilderde een beroemd portret van Maerten Daey en zijn vrouw, die plantages bezaten in Brazilië.

In Nederland was een kleine groep mensen tegen de slavernij. De Utrechtse schrijfster Petronella Moens schreef een protest tegen de slavenhandel. Nicolaas Beets noemde slavernij een 'misdad' en verzamelde 400.000 handtekeningen voor een petitie tegen slavernij. De Utrechtse historicus Julien Wolbers smeekte de Tweede Kamer om slavernij af te schaffen en schreef over de gruwelijke omstandigheden van de tot slaaf gemaakten.

Commissaris van de Koning Hans Oosters heeft namens het provinciebestuur van Utrecht recent excuses aangeboden voor het slavernijverleden. Hij deed dit tijdens de jaarlijkse herdenking van het trans-Atlantische slavernijverleden bij de Nieuwe Stad in Amersfoort op vrijdag 30 juni 2023.

A Munir de Vries: “Het beginstuk visualiseert het leven met elkaar in collectief, in verbinding met de natuur, cyclisch, waarin verbinding is met de spiritualiteit, met de sterren, met verschillende soorten inheemse wetenschappen. Nadat het gezicht eindigt, naast het tweede oog, zie je een soort breuk. De mensen worden losgetrokken, ontworteld, met geweld uit hun omgeving gehaald en dit wordt gedaan door middel van touwen. Deze touwen kwamen uit Oudewater, waar een touwbaan was waar veel touwen werden gemaakt die ook gebruikt werden op VOC-schepen.”

B “Je ziet hier dat mensen als waardemiddel werden beschouwd. Als mensen verdrinken dan werd dat ook gezien als verlies van geld. Tot slaaf

gemaakte werden vaak gebruikt als een soort ornament om te laten zien hoe rijk je was. Dit zie je ook terug op het boegbeeld en de versieringen van het schip. Op de Staten-jachten, grote schepen die ook vanaf Utrecht voeren, waren veel gouden elementen met daarin prachtige afbeeldingen te zien. Die figuren zijn hier vervangen door mensen die tot slaaf zijn gemaakt en hier worden getoond als waardevol bezit. Utrecht had ook een eigen VOC-munt, die werd in het jaar 1744 geslagen. Rechts zie je de rivier de Vecht, die liep vanaf de Zuiderzee naar beneden richting Utrecht. Er werden veel goederen vervoerd naar Utrecht via deze route en zo is er ook heel veel rijkdom terecht gekomen en dat zie je terug in de hoeveelheid van landhuizen en kastelen die daar zijn gekocht of gebouwd met het plantagegeld.”

VOC-munt Utrecht De Vereenigde Oost-indische Compagnie (VOC) kreeg bevoegdheden van de Staten-Generaal die het meer op een staat deed lijken. De VOC zette militair geweld in, sloot verdragen en bestuurde hele steden en gebieden. Zo gaf de VOC ook munten uit, die onder meer werden geslagen in Utrecht.

De Vecht De beroemde ‘buitenhuizencultuur’ langs de Vecht werd opgenomen in de eerste Canon van Nederland. Onvermeld bleef dat veel van die huizen gebouwd of gekocht werden met koloniaal geld, zoals bijvoorbeeld de buitenplaatsen Vechtenstein en Goudestein bij Maarssen.

De Eemvaart Bij de oprichting van de Utrechtse Compagnie in 1720 eiste het stads-

bestuur de aanleg van een kanaal tussen Utrecht en de Zuiderzee gerealiseerd moest worden. Dit was een langgekoesterde wens: het zou de stad minder afhankelijk maken van de door Holland lopende Vecht en zou Utrecht direct verbinden met de (koloniale) wereldhandel. Het bleek luchtftietserij: het kanaal kwam er nooit en de compagnie werd in 1752 alweer opgeheven.

C “Hier zie je hoe mensen in Utrecht als waardemiddel werden gestapeld in de vorm van grote landhuizen. Deze landhuizen, opgebouwd met de opbrengsten van het leven. Een voorbeeld hiervan is Belle van Zuylen, wier familie ongeveer 30 procent van hun rijkdom te danken had aan plantages. Als zelfs Belle van Zuylen, een heldin en moreel voorbeeld, slavernij niet

afkeurde, wat zegt dat dan over onze posities in de huidige tijd? Belle van Zuylen staat in het venster, terwijl ze met een kopje koffie met suiker nadenkt of schrijft. Haar schaduw op de muur, blijkt eigenlijk een persoon te zijn. Er waren veel tot slaaf gemaakten die naar Nederland werden gebracht als ‘bedienden’, die in de schaduw leefden omdat slavernij niet openlijk was toegestaan. De zwarte vrouw was Wilhelmina van Kelderman, die een brief schrijft naar haar voormalig meester om te vragen voor de vrijheid van haar zoon. Op de achtergrond zie je het Suikerhuis, hier werden de grondstoffen voor suiker naartoe gebracht wat zorgde voor een lokale, snelle en winstgevende suikerproductie in Utrecht. Op de voorgrond zie je twee geliefden met hun neusjes tegen elkaar. De man met de hoed

vertegenwoordigt Eduard van Akaboa, een van de eerste zwarte mannen in Utrecht. Op de achtergrond zie je dat de figuren in de gebouwen een beetje los proberen te komen. Mensen die tot waarde zijn gemaakt beginnen langzaam uit die rol en positie te breken.”

Het Suikerhuis Het ‘Suikerhuis’ op het Lucasbolwerk in Utrecht (1721 – 1744) was een suikerraffinaderij waar ruwe suiker van de plantages in Suriname en andere koloniën verwerkt werd tot het witte productiegoed dat in Utrecht geconsumeerd werd. De raffinaderij werd uitgebaat door de Utrechtse Compagnie (1720–1752), een lokale investeringsmaatschappij met veel koloniale financiële belangen.

Silhouet in raam Nederland was nooit een exclusief wit land, hoewel dit soms gedacht wordt. Zwarte of gekleurde aanwezigheid bleef wel vaak relatief onzichtbaar. In Utrecht woonde in de achttiende eeuw bijvoorbeeld Sitie. Ze diende in het huishouden van Joan Gideon Loten, een Utrechter met een koloniaal fortuin, die haar als slaafgemaakte mee had genomen uit Zuid-Celebes. Er is verder weinig over Sitie bekend, en dat is tekenend: veel zwarte of gekleurde levens in Utrecht passeerden in anonimiteit. Wat er van Sitie bekend is, weten we uit correspondentie tussen Loten en zijn broer.

Belle van Zuylen Belle van Zuylen (1740–1805) was een feministisch icoon en voorvechtster van vrouwenrechten. en uitte zich in haar werk en brieven veelvuldig over

sociaal-maatschappelijke kwesties. Maar hoewel ze kritisch kon zijn over sociale machtsverhoudingen reikte haar gelijkheidsdenken zeker niet tot de koloniën. Ze veroordeelde de slavernij of het koloniale stelsel als zodanig nooit en had zelf grote koloniale financiële belangen.

Wilhelmina van Kelderman (1734 – 1836) kon, in tegenstelling tot Belle van Zuylen, niet om slavernij heen schrijven. Zelf was ze vrijgemaakt doordat ze een tijd in Nederland verbleef, maar als ze in 1795 haar slaafgemaakte zoon probeert vrij te kopen roept ze de hulp van haar voormalige meester, de plantagehouder Engelbert Kelderman uit Vianen. ‘Mijn meester, ach neemt mijn bedde aan,’ schrijft ze vanuit Paramaribo. Of die hulp

ook kwam is onbekend, waarschijnlijker is dat haar zoon Dauphijn zelf door zijn werk als metselaar heeft kunnen sparen voor dit doel.

Eduard van Akaboa In de 17e eeuw woonde de vrije zwarte man Eduard van Akaboa in Utrecht. Hij was waarschijnlijk een voormalige tot slaaf gemaakte en woonde met zijn gezin in een zijstraat van de Oudegracht. Hij was opgeleid tot zilversmid en werkte als wapengraveerder.

D “De Winkel van Sinkel, waar vier sculpturen zijn vervangen door vier tot slaaf gemaakte mensen die eigenlijk meer representatief zouden zijn voor de personen die het gebouw hebben gedragen. Het was een plek waar veel goederen uit de planta-

ges direct beschikbaar waren voor stadsburgers. De eerste drie figuren blijven eigenlijk als standbeelden in hun positie staan terwijl de laatste in verzet komt, en die beweging ontketent een proces van bevrijding, van zelfbeeld, een soort worsteling. Je ziet naast het figuur met de vuist een figuur op de knieën, dat is eigenlijk een huls van goud die nog overblijft en waar iemand uitspringt, het idee van een slangenhuid verlaten en groeien naar een nieuwe versie van jezelf. Daarna krijg je een soort worsteling, een soort dans.

Winkel van Sinkel was een luxe warenhuis. In producten gebruikte materialen als zijde of katoen waren afkomstig van koloniale plantages en geproduceerd met slavenarbeid. Het warenhuis staat daarmee symbool voor

de welvaart die de koloniale productieketen in Nederland bracht en voor het vaak onzichtbaar blijven van de rol die slavernij en kolonialisme daarin hadden.

E “De dans komt uit bij twee figuurtjes die naast elkaar zitten op een vuist. Die vuist vertegenwoordigt verzet en activisme, in welke vorm dan ook, alles wat gezorgd heeft voor positieve emancipatie. Het idee is dat de twee figuren die bovenop de vuist zitten door deze nieuwe positie, dit nieuwe startpunt, veel verder kunnen kijken. Het idee van “standing on the shoulders of giants”. Als laatste deel zie je het gezicht wat voor collectiviteit staat, samen één zijn met de natuur. Het gezicht is nog niet volgroeid; een deel is hier nog aan het herstellen en probeert weer vorm te krijgen binnen de

context van onze huidige wereld. Vervolgens zie je rechts onderin een stuk goud, diagonaal, wat de rijkdom uit het verleden moet vertegenwoordigen. We hebben de rijkdom misschien niet eerlijk verkregen, maar hij is wel hier. Misschien kunnen we het maar beter gebruiken om de weg naar boven voor iedereen makkelijker te maken.”

Groene vuist Aan de rechterkant is een groene vuist te zien op een turquoise achtergrond, met daarop twee bruine figuren. Veranderingen komen niet vanzelf. Dit beeld is een verwijzing naar de strijd die is gevoerd tegen de slavernij en naar het activisme dat zich ook vandaag inzet voor een betere, gelijkwaardigere wereld.

www.dvons.nl

Munir de Vries

Munir de Vries (1988) is een beeldend kunstenaar/illustrator gevestigd in Utrecht die het liefst verhalen uit de stad verbeeldt in de vorm van illustraties, grote murals en installaties. Hij zoekt naar een balans tussen eigen vrijheid en experiment, en het aansnijden van maatschappelijke onderwerpen. In zijn laatste werken staat collectivisme cen-

traal: de soms onzichtbare verbinding met elkaar en onze omgeving. De Vries is afgestudeerd aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, afdeling illustratie. Hij kreeg opdrachten van onder andere K.F. Hein Fonds, VPPO en Museum Catharijneconvent.

www.munirdevries.com